

**Onderzoeksagenda
Fries Sociaal Planbureau
2022**

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
I. Monitoren	4
II. Panel Fryslân	5
III. Verdiepend onderzoeksprogramma <i>Naar een brede kijk op ontwikkeling</i>	6
IV. Verdiepend onderzoeksprogramma <i>Naar een inclusieve samenleving</i>	9
V. Overige relevante ontwikkelingen	14

Voorwoord

Het Fries Sociaal Planbureau (FSP) stelt jaarlijks haar onderzoeksprogramma op dat is voorgelegd aan en besproken met de Adviesraad van het FSP en afgestemd in diverse netwerken. Dit programma geeft een globaal beeld van wat u van het FSP kunt verwachten in 2022. Via onze website en nieuwsbrieven communiceren we door het jaar heen over de concrete planning van publicaties, bijeenkomsten en overige berichten en activiteiten zodat helder is wanneer welke uitkomsten te verwachten zijn.

Het kennislandschap voor beleid is dynamisch. Zowel op nationaal als regionaal niveau komt steeds meer besef dat kennis een onmisbare schakel is bij de complexe opgaven waarvoor wij staan. Zowel in Fryslân als in (Noord-)Nederland ontstaan nieuwe verbindingen tussen organisaties die kennis en data generen, koppelen en duiden. De betekenis van het Panel Fryslân van het FSP, neemt hierdoor alleen maar toe. Naast het panel wil het FSP zichtbaar zijn op drie aanvullende vormen van beleidsondersteunende kennis. Zo willen we onze monitoring meer interactief inzetten, zodanig dat er sprake is van wederzijdse advisering tussen het FSP en zijn doelgroepen. Hierbij zal het FSP ook meer adviseur worden in monitor keuzen en -processen.

Daarnaast willen we het leren in beleidsnetwerken bevorderen, door beleidsmakers en bestuurders te stimuleren om te reflecteren op beleid dat in uitvoering is. Hierbij baseren we ons op de benadering van het 'lerend evalueren', zoals ontwikkeld wordt door het Planbureau voor de Leefomgeving. Kennis moet immers niet op zich staan maar tot impact leiden in de beleidsprocessen en besluitvorming. Tot slot merken wij dat onze doelgroepen behoefte hebben aan ondersteuning in vooruitkijken en reflectie op de vraag, welke interventies passen bij een noodzakelijke of gewenste ontwikkeling. Het FSP bekwaamt zich daardoor verder in het signaleren van trends en op basis daarvan het verkennen van mogelijke toekomstige scenario's.

Zo komen we tot de ruggengraat van ons primaire proces: inclusief panelonderzoek, participatieve monitoring, lerende evaluatie en integrale toekomstverkenning. Met deze vier benaderingen gaan we, in verschillende projecten, het nieuwe jaar in. Waarbij onze onafhankelijke positie en betrouwbare en navolgbare methoden de basis zijn en blijven.

// I. Monitoren

Vanaf de oprichting in 2015 heeft het FSP negen online monitoren opgezet en onderhouden. Deze geven in onderlinge samenhang een overzicht van maatschappelijke trends op de acht leefgebieden die we onderscheiden, alsmede op het terrein van bevolkingsontwikkeling in Fryslân. Met de kennis van nu kunnen we enerzijds vaststellen dat het FSP destijds voorop liep: het samenbrengen van de integrale ontwikkeling voor een regio of een land is nu een wijdverspreide onderzoekspraktijk geworden. Anderzijds is het FSP daarom ingehaald door (inter)nationale ontwikkelingen. Hierbij wordt het regionale welzijn gemeten op basis van uniforme methoden, waardoor de onderlinge vergelijkbaarheid tussen landen en regio's bevorderd wordt.

Voor de Nederlandse context is de door het CBS ontwikkelde kader van 'brede welvaart' het meest geschikt. In 2021 kwam het CBS voor de vierde maal met de nationale Brede Welvaartsmonitor, en voor de tweede maal met de geregionaliseerde variant daarvan. Het FSP heeft in de onderzoeksagenda van 2021 op diverse manieren een plek gegeven aan dit nieuwe kader. In de onderzoeksagenda van 2022 krijgt de doorontwikkeling van ons oorspronkelijke monitoringskader een centrale plek. Het eigen FSP-model zal daarbij aangepast worden, zodanig dat we aansluiten bij het denken en monitoren in termen van brede welvaart zoals dat ook op veel andere plekken gebeurt. Onderlinge vergelijkbaarheid en uitwisseling met andere regio's wordt daardoor gestimuleerd. Het proces vraagt om een nieuwe afbakening van thema's en indicatoren, alsook om het definiëren van een 'Friese schil' die we gaan leggen om de door het CBS aangeleverde data. De belangrijkste mijlpalen in dit proces alsmede de planning wordt in een afzonderlijk 'Jaarplan Monitoren 2022' verwoord.

// II. Panel Fryslân

Panel Fryslân bestaat uit een representatieve steekproef van mannen, vrouwen, jongeren (vanaf 18 jaar), ouderen, verschillende opleidingsniveaus, mensen met hogere inkomens en mensen met lagere inkomens uit alle streken van de provincie Fryslân. Deze groep deelt haar ervaringen en geeft haar mening over wat er speelt in de provincie. Het Fries Sociaal Planbureau kan door de panel-onderzoeken trends en ontwikkelingen binnen Fryslân in kaart brengen, analyseren en duiden. Daarmee krijgen beleidsmakers, politici, overheden en de media snel goede en betrouwbare informatie over hedendaagse, sociale en maatschappelijke onderwerpen. Paneluitvragen doen we regelmatig in samenwerking met andere (kennis-)organisaties en leveren een bijdrage aan lopende projecten binnen de onderzoeksprogramma's 'Naar een brede kijk op ontwikkeling' en 'Naar een inclusieve samenleving'. Daarnaast worden de monitoren van het FSP voortdurend verrijkt met nieuwe gegevens uit de panel uitvragen. Onder inwonersgroepen die (licht) ondervertegenwoordigd zijn in Panel Fryslân nemen we rond iedere panel uitvraag interviews af om hun ervaringen, opvattingen en attitudes ook mee te kunnen nemen in onze analyses. Dit doen we onder de noemer van 'Panel Plus'.

Onze panel uitvragen in 2022 richten zich onder meer op:

- / **Februari: zorg**, gekoppeld aan het project over thuiswonende ouderen
- / **April: toerisme**, gekoppeld aan een herhalingsonderzoek i.s.m. ETFI
- / **Juni: fysieke en digitale veiligheid**, gekoppeld aan uitbreiding monitor Veiligheid i.s.m. Veiligheidsregio alsook aan het project over digitale veiligheid
- / **September: wonen & leven**, gekoppeld aan het gelijknamige project
- / **November: leefbaarheid**, gekoppeld aan een herhalingsonderzoek i.s.m. Sociaal Planbureau Groningen en Trendbureau Drenthe

Met het presidium van Provinciale Staten is afgesproken goed af te stemmen rond mogelijke 'panelthema's'. Hun behoefte aan burgerpeilingen gaan we nader bespreken en de onderwerpen die voor hen daarbij relevant zijn waar mogelijk integreren in ons panelonderzoek. De precieze vraagstelling en de duiding van de uitkomsten blijft de verantwoordelijkheid van het FSP. Alle voornemens met betrekking tot het panel worden in een afzonderlijk 'Jaarplan Panel FSP 2022' nader gedetailleerd.

// III. Verdiepend onderzoeksprogramma *Naar een brede kijk op ontwikkeling*

Voor de invulling van onze twee verdiepende onderzoeksprogramma's hebben we in het najaar van 2019 twee integrale maatschappelijke uitdagingen als vertrekpunt gekozen. Het onderzoeksprogramma 'Naar een brede kijk op ontwikkeling' draagt bij aan het versterken van beleids- en bestuurskracht op het terrein van regionale ontwikkeling. Hoe kunnen we betrouwbare informatie en analyses leveren, waardoor gemeenten, Provincie en maatschappelijke organisaties meer integraal kunnen werken aan regionale ontwikkeling?

De transitie van demografische groei naar krimp enerzijds en de balansdiscussie tussen economie en ecologie anderzijds leidt ook in Fryslân tot onzekerheid. Het antwoord op de vraag 'wat is regionale ontwikkeling?' was lange tijd afgestemd op *meer banen, meer woonwijken, meer infrastructuur*. Inmiddels wordt breed onderkend dat het perspectief van 'meer' ons niet langer houvast naar de toekomst geeft. Daarom zal het denken over regionale ontwikkeling zich moeten aanpassen, evenals de wijze waarop wij ontwikkeling nastreven. In dit programma willen we bijdragen aan een bredere kijk op ontwikkeling. Vanuit dit programma werken we met uiteenlopende partijen samen aan de volgende programmadoelen:

1. Een wetenschappelijk onderbouwde duiding geven van het ruimtelijke, sociale, economische en culturele potentieel van de Friese samenleving, gekoppeld aan enkele concrete beleidsprocessen in onze regio.
2. Stimuleren dat maatschappelijke organisaties, beleidsmakers en bestuurders hun toekomstvisies vanuit regionale potenties ontwikkelen.
3. Aanjagen van het debat over nieuwe, integrale ontwikkelingsperspectieven voor Fryslân.

Resultaten uit dit programma worden behaald op het concrete niveau van projecten en de verbindingen tussen deze projecten. Deze projecten worden in de paragrafen 3.1 t/m 3.5 op hoofdlijnen beschreven. In paragraaf 3.6 worden de projecten die in de oriëntatiefase zijn, benoemd.

3.1 Brede Welvaart in Noordwest-Fryslân

In het basisdeel wordt de brede welvaart voor de regio Noordwest-Fryslân (gemeenten Waadhoeke en Harlingen) geduid. Naast een schets van brede welvaart in algemene zin in Noordwest-Fryslân vindt in de tweede jaarsnede van het onderzoek op één thema verdieping plaats. Voor 2022 staat deze verdieping in het teken van gezondheid. Dit thema is geselecteerd door de begeleidingscommissie, waarin onder andere ambtenaren van de gemeenten zitting nemen. De commissie heeft dit thema gekozen op basis van de brede welvaartsscan van jaar 1, waaruit bleek dat de regio op gezondheidsvraagstukken een opgave heeft. De uitkomsten moeten ondersteunend zijn in het opbouwen van regionale planvorming.

3.2 Brede Welvaart in Noordoost-Fryslân

In het basisdeel wordt de brede welvaart voor de regio Noordoost-Fryslân (gemeenten Achtkarspelen, Dantumadiel, Noardeast-Fryslân en Tytsjerksteradiel) geduid. In het verdiepende deel worden de verwachtingen ten aanzien van het beleidsprogramma Versnellingsagenda geanalyseerd. Daartoe worden interviews gehouden met bestuurders, beleidsmakers en betrokkenen in de (beoogde) projecten. In de tweede jaarsnede van het onderzoek concentreren we ons op de programmaliijn ‘Innovatie & Ondernemerschap’. Binnen deze programmaliijn worden in overleg met de begeleidingscommissie, waarin bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers uit de gemeenten zitten, een aantal cases geselecteerd waar de studie zich op zal concentreren.

3.3 Brede Welvaart in Zuidoost-Friesland

In het basisdeel wordt de brede welvaart voor de regio Zuidoost-Friesland (gemeenten Heerenveen, Ooststellingwerf, Opsterland, Smallingerland en Weststellingwerf – omdat het Fries in de Stellingwerfen minder gangbaar is, gebruiken we hier ‘Friesland’ in plaats van Fryslân) geduid. In de tweede jaarsnede staat het verdiepende deel in het teken van de beleidspijler ‘Veerkrachtige landschappen’ binnen de Regio Deal Zuidoost-Friesland. In overleg met een begeleidingscommissie, waarin bestuurlijke en ambtelijke vertegenwoordigers van Rijk en gemeenten zitting nemen, worden nadere keuzes gemaakt over de uitvoering van de studie.

3.4 Brede Welvaart in Zuidwest-Fryslân

In het basisdeel wordt de brede welvaart voor de regio Zuidwest-Fryslân (gemeenten Súdwest-Fryslân en De Fryske Marren) geduid. Voor het verdiepende deel wordt aangesloten bij een ontwikkeltraject van de stichting Nationaal Park Alde Feanen. In dit traject staat de vraag naar de vitaliteit van het Friese veenweidegebied centraal. Omdat een flink deel van dit gebied in het zuidwesten van Fryslân ligt, is dit verdiepingsthema logisch. Evenwel wordt, net als in de overige drie regio’s, gestreefd naar het vormen van een begeleidingscommissie uit de deelnemende gemeenten die samen met de onderzoekers van het FSP het verdiepingsthema voor een eventuele tweede jaarsnede in 2023 vaststellen.

3.5 Brede welvaart op de Waddeneilanden

In 2021 heeft het FSP een eerste schets van de brede welvaart gemaakt, met als doel de aanvraag voor een Regio Deal voor de Waddeneilanden te ondersteunen. Mocht deze Regio Deal gesloten worden, dan zal het FSP een lerende beleidsevaluatie uitvoeren gekoppeld aan een jaarlijkse Brede Welvaartscan.

3.6 Kennisschakelpunt Regionale Economie

In 2021 is een pilotproject uitgevoerd op het terrein van sociaaleconomisch en economisch beleid. Het FSP heeft een basis gelegd voor monitoring op dit terrein en een verdiepend onderzoek uitgevoerd ten behoeve van het regionaal economisch beleid. Het verdiepingsthema stelde een onderdeel van 'Brede Welvaart Later' centraal: namelijk 'menselijk kapitaal', dat in de theorie over economische veerkracht ook een belangrijke rol speelt. Het FSP heeft diverse partijen bij elkaar gebracht (onder andere IPF, RUG, provincie Fryslân, DataFryslân) om zo te schakelen en deze partijen aan elkaar te verbinden en de kennis te vertalen naar de beleidspraktijk. Volgens dit model wil het FSP in 2022 verder werken. Daartoe zal de basismonitoring moeten worden uitgebreid, evenals het netwerk waarin kennis gemaakt en doorgegeven wordt. In 2022 zal de methodiek meer expliciet gemaakt worden en wordt naar een meerjarig samenwerkingskader gestreefd.

3.7 Kennisagenda Wonen

Ervaren welzijn hangt voor een belangrijk deel af van de woon- en leefomgeving van mensen. Het goed inrichten van de openbare ruimte en het aantal en type woningen vraagt om goede gegevens van verschillende aard. Bovendien zijn er tal van verdiepingsvragen die in de huidige situatie veel ad hoc worden aanbesteed aan diverse partijen. Het FSP heeft de ambitie om een integrale kennis- en monitoragenda te ontwerpen met alle relevante stakeholders. In deze kennisagenda:

- staat de woonopgave voor Fryslân samengevat; wordt onder woorden gebracht aan welke kennis behoefte is bij beleidsmakers, bestuurders en maatschappelijke organisaties;
- is geanalyseerd of de benodigde kennis reeds voorhanden is en zo ja, waar die is te vinden;
- en staat verwoord welke kennis nog onvoldoende voorhanden is en wordt een onderzoeksagenda voor de komende jaren voorbereid.

Het FSP neemt hierin een coördinerende functie en wil deze rol verder uitwerken om voor alle grote opgaven in Fryslân tot een dergelijke werkwijze te komen. Bij overige ontwikkelingen gaan we hier nader op in. De kracht van de agenda hangt in grote mate af van de samenwerking met andere partijen op het woondomein, en het vermogen om daarin het algemene belang zo scherp mogelijk te verwoorden. In 2022 wordt gezocht naar de juiste structuur en aanpak om dit zo goed mogelijk te bewerkstelligen.

// IV. Verdiepend onderzoeksprogramma *Naar een inclusieve samenleving*

In het najaar van 2019 hebben we voor het onderzoeksprogramma *Naar een inclusieve samenleving* de maatschappelijke uitdaging van sociale inclusie als vertrekpunt gekozen. In aansluiting op de beleidsdoelen die overheden en maatschappelijke organisaties stellen, ook bijvoorbeeld binnen de sustainable development goals (SDG) en de uitdagingen die we formuleerden in 'Leven in Fryslân'. Hoe zorgen we ervoor dat alle inwoners van Fryslân naar eigen inzicht en vermogen deel kunnen (blijven) nemen aan een samenleving die steeds complexer en veeleisender wordt?

Tegen de achtergrond van structurele maatschappelijke veranderingen als vergrijzing, digitalisering en flexibilisering verdiepen we ons vanuit dit programma in de uitsluiting die een complexer wordende samenleving met zich meebrengt. We verdiepen het inzicht in groepen in de samenleving die moeite hebben om deze veranderingen bij te benen en regie op hun eigen leven te houden. We gaan na of en waar kwetsbare groepen in de samenleving ontstaan, en hoe deze groepen toegang kunnen krijgen tot sociale hulpbronnen en collectieve voorzieningen in hun eigen leefomgeving. In onze onderzoeken zien we bijvoorbeeld dat iemands opleidingsniveau steeds bepalender wordt voor zijn of haar kansen in het leven. Op de terreinen van gezondheid, onderwijs, sociale participatie en vertrouwen in de overheid nemen de verschillen tussen hoger- en lager opgeleiden toe. Veel deskundigen spreken inmiddels van een 'tweedeling' of 'kloof'.

Met dit onderzoeksprogramma richten we ons specifiek op Friese gemeenten alsook de georganiseerde burgers, werkgevers en professionals. Zij werken aan een inclusieve samenleving binnen de kaders die hogere overheden stellen. Maar waar zit hun sturings- en handelingsruimte? Hoe kunnen zij deze ruimte op zo'n manier benutten dat zoveel mogelijk inwoners meedoen in de samenleving? Vanuit deze hoofdvraag werken we met uiteenlopende partijen samen aan vier programmadoelen:

1. We ontwikkelen een beeld van de inclusieve samenleving door het duiden van begrippen en het analyseren van verschillende dimensies van sociale inclusie. Hierbij gaan we na welke groepen en maatschappelijke thema's om specifieke beleidsaandacht vragen. We brengen de aard en de omvang van deze uitsluitingsvraagstukken in beeld en beschrijven welke specifieke uitdagingen deze voor beleidsmakers en bestuurders met zich meebrengen.
2. We agenderen sociaal-maatschappelijke vraagstukken en uitdagingen die door specifieke groepen in de Friese samenleving worden gevoeld, maar waarvoor relatief weinig aandacht is in het publieke en politieke debat.
3. We voeden het publieke debat over kwetsbare groepen en sociale spanningen in de Friese samenleving door het beschikbaar stellen van actuele cijfers, het blootleggen van trends en het zichtbaar maken van de onderlinge samenhang tussen deze trends.
4. We ondersteunen beleidsmakers, bestuurders, politici, georganiseerde burgers, werkgevers en werknemers bij hun streven naar een inclusieve samenleving door te verkennen hoe hardnekkige processen van sociale in- en uitsluiting te beïnvloeden zijn.

Resultaten uit dit programma worden behaald op het concrete niveau van projecten en de verbindingen tussen deze projecten. Deze projecten worden in de paragrafen 4.1 t/m 4.4 op hoofdlijnen beschreven. In paragraaf 4.5 worden de projecten die in oriëntatiefase zijn benoemd.

4.1 Alle burgers in beeld

Vanuit dit project brengen we groepen burgers in beeld waarvan nog onvoldoende bekend is in hoeverre en op welke wijze zij wel of niet voldoende kunnen deelnemen aan de samenleving. Eerder ronden we deelprojecten af naar jongeren die de overstap maken van speciaal onderwijs naar vervolgonderwijs of werk, naar samenwerking aan ondersteuning van thuiswonende ouderen en de achtergronden en aanpak van laaggeletterdheid.

In 2022 komen we met een publicatie over de zorgen onder Friese agrarische familiebedrijven over opvolging, de spanningen die deze zorgen teweegbrengen en de ondersteuningsbehoeften van agrarische huishoudens. Verder overwegen we een onderzoek te starten naar 'digitale gezondheid' en 'digitale weerbaarheid' in samenwerking met maatschappelijke organisaties die geconfronteerd worden met de gevolgen van achterblijvende digitale vaardigheden van groepen inwoners. Vanuit de resultaten uit deze deelprojecten ontwerpen we strategieën die 'multi stakeholder partnerships' in staat stellen om 'moeilijk bereikbare groepen' in de aanpak van maatschappelijke vraagstukken te laten participeren.

In samenwerking met relevante organisaties ronden we in 2022 het onderzoek af naar diversiteitsvraagstukken in Fryslân. Welke uitdagingen brengt de toenemende diversiteit in de samenstelling van de Friese bevolking met zich mee? Op welke manier gaan overheden, maatschappelijke organisaties en inwoners van Fryslân met deze uitdagingen om? En welke verdiepende kennis en inzichten kunnen hen daarbij helpen?

4.2 Strategiescan Inclusieve Samenleving voor gemeenten met een focus op armoede

In samenwerking met Friese gemeenten ontwikkelen we een *Strategiescan Inclusieve Samenleving*. Hiermee willen we gemeenten vergelijkend inzicht geven in de dynamische balans tussen de draaglast en draagkracht die hun inwoners ervaren. In hoeverre kunnen gemeenten bij de aanpak van ervaren draaglast onder inwoners (van armoede, eenzaamheid en laaggeletterdheid tot gezondheidsproblemen en overlast) de aanwezige draagkracht (van hun netwerk, kennis en eigen oplossend vermogen) onder inwoners als hulpbron inzetten? Welke strategische keuzes en (beleids)interventies kunnen helpen om de meest hardnekkige sociale vraagstukken in deze gemeente aan te pakken? Met deze aanpak sluiten we aan bij de behoefte van gemeenten aan integraal inzicht in bredere sociale vraagstukken en een integrale aanpak daarvan. Ook voor de ouderenzorg en jeugdhulp verkennen we momenteel de behoeften aan de ontwikkeling van een strategiescan.

In de strategiescans die we in twee gemeenten uitvoerden uitgevoerd stuiten we vooral op armoedevraagstukken. Inwoners die in een armoedesituatie verkeren, ervaren een lagere kwaliteit van leven door hun bestaansonzekerheid. In Fryslân is deze groep relatief groot in vergelijking met andere provincies. Ondanks de aantrekkende economie en krappere arbeidsmarkt in 2016-2018 neemt het aantal inwoners in een armoedesituatie in deze periode niet verder af. Deze empirische aanwijzing doet vermoeden dat naast economische factoren ook andere factoren meespelen in het ontstaan en voortbestaan van armoede in Fryslân. Zoeken naar andere verklaringsrichtingen voor de armoedetrend in Fryslân is op korte en lange termijn relevant. Door de coronacrisis is op korte termijn behoefte aan perspectieven om de (verwachte) groei van inwoners in een armoedesituatie te duiden. Op de lange termijn willen we meer grip krijgen op de armoedetrend in Fryslân vanuit een meer integrale blik, waarbij ook andere leefgebieden behulpzaam zijn voor een strategische aanpak van armoede als maatschappelijk vraagstuk.

4.3 De Friese energietransitie als democratische vernieuwingsopgave

In 2020 publiceerden wij het rapport *Energie in draagvlak*, gericht op bestuurders, beleidsambtenaren en politici. In de tweede fase van dit project hebben we ons gericht op het voeren van het maatschappelijk debat over de (potentiële) bijdrage van energiecoöperaties aan de realisatie van de klimaat- en energiedoelen. In 2021 publiceerden we de rapportage *Energie in handen van de gemeenschap* over de kansen en belemmeringen die energiecoöperaties in Fryslân ervaren.

In overleg met beleidsadviseurs en samenwerkingspartners van de provincie Fryslân ontwikkelen we in 2022 mogelijkheden om samen te werken aan een participatieve monitoring van initiatieven op het terrein van democratische vernieuwing en nieuwe vormen van beleidsparticipatie. We kiezen hier voor de casuïstiek rond de energietransitie. ‘Iedereen kan meedoen aan de energietransitie’ is bijvoorbeeld een motto dat veelvuldig terugkomt in het Klimaatakkoord. Brede en actieve betrokkenheid van burgers is essentieel om de grote uitdagingen van dit akkoord te laten slagen. Zijn alle inwoners van Fryslân betrokken bij dit proces?

De urgente vragen die betrokken partijen nu bezighouden richten zich op de bredere mogelijkheden van overheden om burgers bij de energietransitie te betrekken. In de totstandkoming van de Regionale Energiestrategie-plannen zijn succesvolle en minder succesvolle ervaringen opgedaan. Tegelijkertijd leiden voornemens om zonneweides en windmolenparken aan te leggen tot discussies tussen voor- en tegenstanders die voor overheden moeilijk te hanteren zijn. Wat kunnen we van deze ervaringen leren? In een reeks leersessies willen we enkele concrete initiatieven om burgers bij de energietransitie te betrekken onderzoeken op succes- en faalfactoren. Met onze bevindingen verwachten we overheden en maatschappelijke organisaties handelingsperspectieven mee te kunnen geven.

4.4 Leren van Bloeizone Fryslân

Het concept *blue zone* of *bloeizone* komt voort uit demografisch onderzoek naar de onderscheidende kenmerken van regio's met relatief veel honderdplussers.

Vanwege de sterke sociale samenhang, het hoge welzijn, haar egalitaire cultuur en groene leefomgeving heeft Fryslân volgens uiteenlopende burgerinitiatieven en maatschappelijke organisaties de potentie om zich te ontwikkelen tot een 'blue zone' of 'bloeizone'. In de afgelopen jaren hebben deze partijen hun krachten gebundeld in het ondersteunen van lokale initiatieven die deze potenties benutten en knelpunten aanpakken. Healthy Ageing Netwerk Noord-Nederland (HANNN) biedt deze ondersteuning als onderdeel van de Friese Preventieaanpak. Het gaat om initiatieven die een gezondere leefomgeving willen creëren om veranderingen in leefstijl te stimuleren die bijdragen aan 'meer gezonde jaren'. De ambitie om vanuit de potenties in Fryslân de bloeizone tot realiteit te maken vraagt kennis en inzicht. Kennis helpt de vertaalslag te maken van ideeën naar concrete projecten. Dit vraagt allereerst overeenstemming over wat een bloeizone 'is' en hoe Fryslân er één kan worden. Meer zicht hierop helpt om scherper de handelingsperspectieven te benoemen. Welke potenties vallen op korte termijn al te verzilveren en welke aspecten behoeven meer aandacht?

Parallel aan de (door)ontwikkeling van Bloeizone Fryslân gaat het FSP de probleemanalyse, aanpak en impact van bloeizone monitoren. In samenwerking met de initiatiefnemers willen we het zelf organiserend vermogen van Bloeizone-initiatieven versterken met kennis en inzicht in maatschappelijke trends en lokale uitdagingen die leerzaam zijn bij het ontwikkelen van Friese Bloeizones. Ook in aansluiting bij de wens van de Provincie dragen we bij aan consensus over de potenties, doelen, impact, succesfactoren en toekomstige ontwikkelmogelijkheden van de Friese Bloeizone-beweging.

In de zomer van 2022 verschijnt de eindrapportage, met de bevindingen van het lerende monitoronderzoek, projectbeschrijvingen, beoogde en gerealiseerde impact en de ervaren succesfactoren uit de getoetste verander-theorieën. Daarnaast is er aandacht voor de ontwikkelmogelijkheden die stakeholders zien voor de toekomst van de Friese Bloeizone-beweging.

4.5 Alle burgers in beeld? Een Fries venster op thuiswonende ouderen

Aan overzicht en inzicht in de samenhangende trends die raken aan de zorg en ondersteuning aan thuiswonende ouderen ontbreekt het vaak, mede doordat data, kennis en expertise eveneens versnipperd zijn. In een reeks van ontwerpgerichte sessies hebben we vanuit Data Fryslân met alle betrokken stakeholders daarom toegewerkt naar een prototype van de monitor 'Fries Venster Thuiswonende Ouderen'. Hierin zullen we uiteindelijk alle sturingsrelevante gegevens over de veranderende leefsituatie van ouderen, hun gebruik en vraag naar zorg en ondersteuning in beeld brengen. Het voltooide 'venster' zal gemeenten, zorgverzekeraars, zorgkantoor, zorgaanbieders en woningcorporaties in de loop van 2022 integraal inzicht moeten geven in de draagkracht en draaglast onder thuiswonende ouderen en hun netwerk, zodat zij daar in hun (beleids)arrangementen voor zorg en ondersteuning op kunnen aansluiten. Hiermee krijgen zij eveneens zicht op de sturingsruimte die zij in onderlinge samenwerking kunnen benutten om het voorzieningengebruik te beïnvloeden. Dat is hard nodig om de verwachte piek in de zorg- ondersteuningsvraag onder ouderen rond 2040 op te kunnen vangen.

4.6 Alle burgers in beeld? Digitale gezondheid

Meestal wordt bij 'digitale weerbaarheid' gedacht aan veiligheidsrisico's, aan bescherming tegen cybercrime, verslavingsrisico's, phishing en sexting. Gezondheid is dan een kwestie van: pas op, niet doen! Maar 'digitale gezondheid' gaat over meer: welke draaglast en draagkracht ervaren inwoners bij het participeren in onlineactiviteiten en het aanleren van nieuwe digitale vaardigheden? NHL Stenden hogeschool, Friese ROC's, FERS, Rabobank en het FSP hebben de handen ineengeslagen om dit brede veld van digitale weerbaarheidsvraagstukken in beeld te brengen, naar de ervaringen en meningen van de Friese bevolking te vragen (Panel Fryslân), hiaten en knelpunten te verkennen en beleidsperspectieven te formuleren.

4.7 Onder advisering in het Friese onderwijs

Het vraagstuk van onder advisering in het Friese onderwijs blijft relevant. Op hoofdlijnen hebben we hier inzicht in maar de hardnekkigheid ervan roept een aantal verdiepende vragen op. In overleg met de afdeling Onderwijskunde van de RUG en de Stichting Plaatsingswijzer verkennen we de mogelijkheden om samen te werken aan verdiepend onderzoek naar de aard, omvang, achtergronden en aanpak van onder advisering in het Friese onderwijsveld.

4.8 Verschillen in houding en gedrag ten aanzien van de Friese taal en cultuur

In overleg met de Fryske Akademy verkennen we de mogelijkheden om samen te werken aan verdiepend onderzoek naar de manier waarop inwoners van Fryslân omgaan met onderlinge verschillen in taalhouding, taalgedrag en identificatie met de Friese taal en cultuur. We zien verbindingen naar onze monitoren en panelonderzoek en verklaringsrichtingen voor de Friese paradox.

// V. Overige relevante ontwikkelingen

Het FSP ontwikkelt zich naar een breed provinciaal planbureau met de focus op wat relevante kennisvraagstukken zijn voor de regio en hoe dat te organiseren om tot integrale inzichten en toekomstgerichte kennis te komen. In het verder aansluiten bij de kennisvraagstukken in Friesland zien we een aantal kansrijke ontwikkelingen. Deze zullen in 2022 nader worden verkend en tot pilots leiden die de onderzoeksagenda verrijken. Het gaat dan op het ontwerpen van kennisschakelfuncties, komen tot kennis- en monitoragenda's voor maatschappelijke opgaven met alle stakeholders en het coördineren van de bijbehorende processen.

Daarnaast kan het FSP uitvoering geven aan aanvullende (samenwerkings)projecten die passen bij de aard, de rol en deskundigheid van het planbureau. In ons meerjarenplan en in de kadernotitie van de Provincie is een afwegingskader vastgesteld waar langs het FSP vragen om extra inzet kan leggen. Dit is als volgt geformuleerd:

“Buiten het werkprogramma en de onderzoeksagenda, kan het planbureau verzoeken voor onderzoek en werkzaamheden ontvangen. Het Planbureau kan verzoeken krijgen van GS maar ook van PS. Daarnaast kunnen er vragen komen van andere stakeholders zoals gezamenlijke gemeenten en maatschappelijke organisaties. Het Planbureau accepteert een verzoek alleen voor zover:

- *Het verzoek niet strijdig is met het algemeen belang;*
- *Het kennis oplevert voor de ontwikkeling van Fryslân;*
- *Het verzoek niet afkomstig is van een commerciële organisatie;*
- *Het verzoek bijdraagt aan de versterking van de publieke taak van het planbureau;*
- *Het om inhoudelijke redenen, zoals de beschikbaarheid van deskundigheid en databestanden, voor de hand ligt dat het planbureau het verzoek uitvoert;*
- *Het planbureau met de verzoeker de afspraken maakt die inhoudelijke onafhankelijkheid veiligstellen;*
- *Openbaarmaking van het resultaat van het geaccepteerde verzoek is gegarandeerd;*
- *Bij acceptatie van een verzoek houdt het planbureau rekening met beschikbare capaciteit en doet een verzoek om financiële bijdrage op basis van de reële meerkosten voor de betreffende werkzaamheden.*“

In 2022 zal dit leiden tot een monitor van de ‘vraagdruk’ voor de Vereniging van Friese Woningcorporaties. Ook monitorverzoeken vanuit de samenwerkende gemeenten kunnen binnen dit afwegingskader bij het FSP worden neergelegd. Verder gaan we in op vragen vanuit de Provinciale Energienota en vanuit de nota Gastfry Fryslân over het opstellen van een kennis-, monitor- en data-agenda.

Daarnaast bespreekt het FSP vervolgvraagstukken van Veiligheidsregio Fryslân en kunnen er meer verdiepende studies binnen het kader van Brede Welvaart worden afgewogen, onder andere op regionaal niveau.

Een specifieke rol waar het FSP al mee aan de slag is, is die van een 'regionaal schakelpunt'. Hierbij gaat het om vraagarticulatie in de regio en de verbinding tussen regionale en landelijke kennis en onderzoek. In 2021 is gestart met het regionaal kennisschakelpunt Bodem & Ondergrond Fryslân, onder leiding van de VNG en gesubsidieerd door het ministerie van I & W. Dit loopt in 2022 door en naar verwachting volgen er in 2022 nog wel meer landelijke pilots, geïnitieerd vanuit ministeries. Het FSP is voor hen de organisatie om dat voor Friesland verder uit te werken en de verdere ontwikkeling van een integrale kennisinfrastructuur wordt door velen met belangstelling gevolgd.

Verder neemt het FSP deel aan kennisnetwerken als Aletta Fryslân, het Periodiek Overleg Maatschappelijke Impact vanuit Veiligheidsregio Fryslân, het Wenje-Oerlis, en het ontwikkeltraject rondom de Kennisinfrastructuur Frysk, overleggen rondom krimp en diverse regio-overleggen. Ook is er samenwerking met de andere regionale planbureaus, in het bijzonder met die in Groningen en Drenthe en waar wenselijk stemmen de planbureaus hun agenda's af en werken ze projectmatig samen. De netwerken benutten we voor signalering, vraagverheldering, duiding en agendering. Met het oog op de Friese schil rondom de brede welvaartsmonitor van het CBS werken we vanuit deze netwerken aan een thematische kennisagenda en de vormgeving van gerichte indicatorensets die de monitoring van relevante ontwikkelingen op deze terreinen mogelijk maakt. Daarbij streven we naar congruentie vanuit de systematiek van brede welvaartsmonitoring.

Symposium

Op donderdag 10 februari 2022 organiseert het FSP het symposium *Gemeenten, kijk verder dan vier jaar vooruit!* Met dit symposium willen we het publieke debat in de aanloop naar de gemeenteraadsverkiezingen op 16 maart 2022 voeden met inzichten in de bredere uitdagingen waar Fryslân op de langere termijn voor staat, zoals we die hebben geïntroduceerd in *'Leven in Fryslân 2.0'* (2021):

- I. Hoe kan een verdere tweedeling tussen kansrijken en kansarmen worden voorkomen?
- II. Hoe kan Fryslân aantrekkelijk blijven voor jongvolwassenen?
- III. Hoe kan Fryslân de gevolgen van de vergrijzing opvangen?
- IV. Hoe versterken we de kwaliteiten van het Friese landschap?

Daarnaast willen we onze stakeholders vertrouwd maken met toekomstverkenningen en de meerwaarde van de brede welvaartsblik (inclusief Friese schil). We richten ons daarbij primair op beleidsmakers en experts die betrokken zijn bij de onderscheiden uitdagingen waar Fryslân op de langere termijn voor staat en alle actoren die zich opwarmen voor de GR-verkiezingen in 2022.